

Министерство образования Республики Беларусь
Представительство Россотрудничества в Республике Беларусь –
Российский центр науки и культуры в Минске
Белорусский республиканский фонд фундаментальных исследований
Белорусское общественное объединение
преподавателей русского языка и литературы
Учреждение образования
«Мозырский государственный педагогический университет имени И. П. Шамякина»
Национальный исследовательский университет
«Белгородский государственный университет»

ТЕКСТ. ЯЗЫК. ЧЕЛОВЕК

Сборник научных трудов

В двух частях

Часть 2

Мозырь
МГПУ им. И. П. Шамякина
2013

УДК 81.161.1(08)
ББК 81.2 Рус
Т30

Редакционная коллегия:

С. Б. Кураш, кандидат филологических наук, доцент (ответственный редактор); **А. М. Аमतов**, доктор филологических наук, профессор; **П. Е. Ахраменко**, кандидат филологических наук, доцент; **Л. Н. Боженко**, кандидат филологических наук, доцент; **В. И. Коваль**, доктор филологических наук, профессор; **В. В. Кузьмич**, кандидат филологических наук, доцент; **В. Ф. Русецкий**, доктор педагогических наук, доцент; **В. С. Сидорец**, кандидат филологических наук, доцент; **Т. И. Татарина**, кандидат филологических наук, доцент; **В. В. Шур**, доктор филологических наук, профессор

Рецензенты:

доктор филологических наук, профессор, заведующий кафедрой общего и русского языкознания УО БГПУ им. М. Танка
А. А. Гируцкий,
доктор педагогических наук, проректор по научно-методической работе Академии последипломного образования
Г. И. Николаенко

Печатается согласно плану научных и научно-практических мероприятий
УО МГПУ им. И.П. Шамякина на 2013 год
и приказу по университету № 429 от 26.04.2013 г.

Текст. Язык. Человек : сборник научных трудов. В 2 ч. Ч. 2 / УО МГПУ им. И. П. Шамякина ; редкол.: С. Б. Кураш (отв. ред.) [и др.]. – Мозырь, 2013. – 264 с.
ISBN 978-985-477-312-4 (ч. 2).
ISBN 978-985-477-310-0.

В сборнике представлены статьи, отражающие содержание докладов VII Международной научной конференции «Текст. Язык. Человек», проведённой в рамках Недели русского слова в Мозырском государственном педагогическом университете имени И. П. Шамякина с 20 по 25 мая 2013 г.

Во второй части сборника представлены статьи, посвящённые филологическому анализу художественного текста, изучению текста в аспекте проблем взаимодействия языков и культур, теоретическим и методическим аспектам развития креативной языковой личности студентов и школьников.

Адресуется научным работникам, преподавателям, аспирантам, студентам филологических специальностей. Материалы сборника публикуются в авторской редакции.

УДК 81.161.1(08)
ББК 81.2 Рус

ISBN 978-985-477-312-4 (ч. 2)
ISBN 978-985-477-310-0

© УО МГПУ им. И. П. Шамякина, 2013

СОДЕРЖАНИЕ

ФИЛОЛОГИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ХУДОЖЕСТВЕННОГО ТЕКСТА

Андреев А. Н.	Автор (писатель) как литературоведческая категория (на материале романа в стихах А. С. Пушкина «Евгений Онегин»).....	3
Асташина Е. И.	Математическая терминология романа Е. И. Замятина «Мы» в лингвистическом, идеологическом и литературоведческом аспекте.....	6
Ахраменко П. Е. Бальцевич Ю. Н., Болтовская Е. А. Барысенка В. Я. Бережний В. М.	Безличные синтаксические единицы как составной компонент бессоюзных построений..... Гендерный аспект в романе «Маргинал» Анатолия Андреева..... Вобразнае азначэнне ў паэтычным дыскурсе Ніны Мацяш..... Тенденці у выкарыстанні синтаксічных структур в авторьскому мовленні та мовленні героїв малої прози Володимира Винниченка.....	8 11 13 15
Боженко Л. Н., Карпцова А. В. Боженко Л. Н., Супоненко О. И. Воронович И. Н. Герчик А. В. Глушеч З. А.	«Записки охотника» в творческой биографии И. С. Тургенева..... «Стихотворения в прозе» И. С. Тургенева как итог творческого опыта писателя..... Многогранность творчества И. К. Кондратьева: культурологический аспект..... Литературные реминисценции и аллюзии в авторских песнях В. Высоцкого..... Несобственно-прямая речь в романе М. Булгакова «Белая гвардия» как способ представления образа автора..... О теоретических посылках к исследованию русской языковой личности Тютчева.....	18 21 23 25 28 30
Голованевский А. Л. Головачева О. А.	Лексико-семантические группы, проявляющие позицию автора, в статье Н. С. Лескова «Специалисты по женской части»..... Антропоморфная характерологическая метафора в языке поэзии Ф. И. Тютчева.....	32 35
Горяинова Н. В. Губко В. М., Солаху А. В. Дзесюкевіч В. І., Мотарава М. М. Дзядок М. М. Дзянішчык А. А., Солаху А. В. Добрицкая И. Г. Жураўская Л. В., Азёмша Т. У. Забарный А. В. Игнатенкова Е. В. Казанцева Л. Н. Канцавая Г. М. Климина Л. В.	Лексічныя паўторы ў мове паэзіі Анатоля Вярдзінскага..... Парадыгмы вобразаў у творчасці Уладзіміра Жылкі..... Некоторые аспекты даследавання паэтонімаў у мастацкіх творах літаратуры для дзяцей..... Стылістычныя фігуры, заснаваныя на антонімах, у мове прозы Барыса Сачанкі..... Произведения о детях в русской литературе XIX века (сравнительно-типологический анализ)..... Аказіяналізмы ў паэтычных тэкстах Рыгора Барадудзіна..... Формирование у студентов-филологов навыков анализа поэтического текста..... Образ Ф. И. Тютчева и его родины в стихотворениях брянских поэтов..... Экспромт в поэтическом и ораторском мастерстве В. В. Маяковского..... Чужыя выказванні ў звязным кантэксте: функцыянаванне і ўзаемадзеянне..... Система знаний, умений и навыков будущих учителей русской словесности в работе с художественным текстом.....	37 39 42 44 47 48 50 51 54 56 57
Ковалевич И. О.	Окказиональное словотворчество детей и взрослых в сфере отглагольной субстантивной деривации.....	59
Коцевич С. С. Крицкая Н. В. Крук Б. А. Лавшук О. А., Сердюкова Е. И. Лобан М. Г., Дубодел А. М. Люкевич В. В. Малиновская А. М.	Поэтические синтезы Валерия Брюсова..... Современная поэзия в контексте православной духовной традиции..... Бязлучнікавыя складаныя сказы і тэкст..... Диалог в поэтическом пространстве Дмитрия Строева..... Реализация дифференцированного подхода на уроках анализа художественного текста..... «Бежин луг» И. С. Тургенева и «Ночной разговор» И. А. Бунина: диалог текстов..... Соотношение «метатекст — заглавие» в ракурсе проблемы интерпретации художественного текста.....	62 64 66 67 70 73 75
Мацвеевка І. М. Мілаш Г. А. Минибаева С. В. Муратова Е. Ю. Нагорный И. А.	Праблемы даследавання індыўдуальна-аўтарскіх неалагізмаў..... Иосиф Бродский: язык – время – пространство..... Репрезентация эмоциональной картины мира в художественном тексте..... Роль окказиональных существительных в поэтическом тексте..... Субъективно-модальные смыслы в произведениях А. Н. Островского (на материале предложений с предположительными частицами).....	77 79 82 84 86
Надумович А. Н., Надумович Л. М. Надумович Л. М. Навіцкая В. В. Николаева С. Ю. Носорева М.	Символико-мифологические категории в художественном мире И. С. Тургенева и Ф. М. Достоевского..... Художественно-образительные средства в романтических балладах В. А. Жуковского..... Раманны эпас У. Караткевіча: характар рэпрэзентацыі духоўных скарбаў народаў свету..... Идиостиль В. А. Жуковского и А. С. Пушкина в контексте романа В. Я. Шишкова «Ватага»..... Употребление фразеологизмов в публицистике Н. С. Лескова 1860-х годов (на примере статей «О новой железной дороге», «О необходимости строительства железных дорог в России»).....	88 90 92 95 97
Нуждзіна Т. С. Нуруллина Г. М.	Вобраз аўтара-апавядальніка на старонках эсэ Янкі Сіпакова «Мая бібліятэка»..... Экстралингвистическая мотивированность категории рода в художественных текстах (на примере поэзии Ф. И. Тютчева).....	99 102
Перегудина Т. Н. Прозарава Л. І. Рагаўцоў В. І. Ревуцкий О. И. Редькин В. А. Сасина В. В. Серда И. А.	Беспредложные конструкции древнерусского языка в произведениях Г. Р. Державина..... Аднарэферэнтныя тэксты-ўвасабленні (на матэрыяле паэтычных твораў беларускіх аўтараў)..... Каламбуры ў п'есах Міхайлы Грамыкі..... Тексты-тропы в идиостиле В. С. Высоцкого..... Интерпретация библейского текста в творчестве В. Маяковского..... Осмысление личности В. Я. Брюсова и его творчества в метапоэтике Н. С. Гумилева..... Название как структурный элемент художественного произведения (на примере рассказа В. Маканина «Гражданин убегающий»).....	103 107 108 110 112 114 116

отношению к шуму дня, т. е. светской суете, имеет явно оценочный характер: «1. Нетактичный, бесцеремонный» [3, II, 479].

В сочетании со словами, обозначающими артефакты, метафоры характеризуют либо их внешний облик: «*Тайну скромного челна*» («На Неве») [2, II, 20] («Скромный: 3. Не бросающийся в глаза, не привлекающий особого внимания, простой» [3, IV, 122]); либо своеобразие их движения: «*Знамена гордо развевались*» («Неман») [2, II, 60] («Гордо: Гордый: 2. *Перен.* Вели-

чественный, величавый» [3, I, 332]); «*Где бодрый серп гулял и падал колос*» («Есть в осени первоначальной») [2, II, 84] («Бодрый: Исполненный сил, энергии» [4, 48]).

Проанализированный эмпирический материал позволяет сделать вывод о том, что метафоры, обозначающие свойства характера человека, весьма частотны в поэтических контекстах Ф. И. Тютчева, они имеют оценочный и характерологический смысл, помогают создать образ и выразить авторское отношение к нему.

Литература

1. Григорьева, А. Д. Слово в поэзии Тютчева / А. Д. Григорьева. – М.: Наука, 1980. – 248 с.
2. Тютчев, Ф. И. Полное собрание сочинений. Письма. В 6-ти томах. / Сост. В. Н. Касаткина / Ф. И. Тютчев. – М.: Издательский центр «Классика», 2002–2004.
3. Словарь русского языка: В 4-х т. / АН СССР, Ин-т рус. яз. / Под ред. А. П. Евгеньевой. Изд-е третье, стереотипное. – М.: Русский язык, 1985–1988.
4. Голованевский, А. Л. Поэтический словарь Ф. И. Тютчева – Брянск: РИО БГУ, 2009. – 962 с.

УДК 821.161.3+882.6

В. М. Губко (Баранавічы, Беларусь), А. В. Солахаў (Мазыр, Беларусь)

ЛЕКСІЧНЫЯ ПАЎТОРЫ Ў МОВЕ ПАЭЗІІ АНАТОЛЯ ВЯРЦІНСКАГА

У дакладзе аналізуецца адзін з самых пашыраных паўтораў у мове паэзіі А. Вярцінскага – лексічны. Ён шырока выяўляецца ў анафарах, эпіфарах, анадыпласісе, дыяфарах, кальцы, паліптоце, антанаклазе, гемінацыі і іншых стылістычных прыёмах. У розных паэтычных тэкстах, паўтараючыся, слова набывае розныя канатацыйныя прырачэнні. Лексічны паўтор сэнсава і эмацыянальна ўзмацняе выказванне, надае яму экспрэсіўнасць.

Паўторы ў паэзіі Анатоля Вярцінскага – адзін з асноўных прыёмаў яго паэтычнага мыслення, яго самавыражэння, яго эмацыянальнага і эстэтычнага ўздзеяння на чытача. Сярод разнастайных паўтораў, якія выкарыстоўвае паэт, лексічны паўтор з’яўляецца адным з самых пашыраных і па колькасці, і па разнастайнасці спосабаў яго выкарыстання.

Лексічныя паўторы выяўляюцца ў анафарах, эпіфарах, анадыпласісе, дыяфарах, кальцы, паліптоце, антанаклазе, гемінацыі і іншых стылістычных прыёмах.

Анафара (грэч. *anaphora* – вынясенне, аднясенне) – стылістычны прыём, які будзецца на паўтарэнні асобных слоў, выразаў, гукавых спалучэнняў у пачатку вершаваных радкоў, строф, перыядаў, абзацаў. Аб’ядноўваючы ў адно цэлае разнастайныя паводле сінтаксічных асаблівасцей канструкцыі, анафара дапамагае аўтару сэнсава і лагічна выдзяляць найбольш важныя думкі, акцэнтаваць увагу на асобных прадметах, асобах, дзеяннях, з’явах, эмацыянальна ўзмацняць выказванне: **Вецер** вясновы ў полі гудзе. / **Вецер** хвалюе сонца ў вадзе [1, 10]; **Сёння** было мне горка. / **Сёння** бачыў я, / як згарала зорка. / Я падумаў: чыя? [1, 276]; **Села** Аксіння, сагнулася ў крук, / **села**, скорчылася ад мукі [1, 171]; **Была** узрушанасць парыва, / **была** узрушанасць цяпла... [1, 269]; **Гуляла** сонца. Свежа, весела. / **Гуляла** молада яно [1, 212]; **Калі** ж адоўгі яго смак – / **хвалілі** мёд і так, і сях. / **Хвалілі** гаспадыню чынна, / што частавала нас гасцінна, / а ўслед за ёй – гаспадара. / **Хвалілі** потым пчаляра. / **Хвалілі** луг, **хвалілі** кветкі, / што мёд даюць на дзіва рэдкі. / Усім тут адалі хвалу. / **Забылі** толькі пра пчалу [1, 280]; **Пайшоў** паслухаць – пачуў. / **Пайшоў** паглядзець – убачыў. / **Пайшоў** спазнаць – спазнаў. / **Вяртаўся** з верай ва удачу... [1, 311].

Групы сэнсава значных слоў-паўтораў, размешчаных у паэтычным творы анафарачна, В. А. Ляшчынская называе пульсатарамі выяўленчага

патэнцыялу паўтораў: яны больш выпукла, больш выразна ўзмацняюць выдзяленне, падкрэсліванне [2, 204]. Такія пульсатары робяць мову твора А. Вярцінскага надзвычай экспрэсіўнай і эмацыянальнай. У эцюдзе «Сакавіцкі вецер» з паэмы «Колькі лет, колькі зім!», напрыклад, яны ўзмацняюць гучанне твора, абвастраюць пачуцці чытача: **Вецер** вые і скуголіць, / **вецер** нізка хмары гоніць, / **скрабе** снегам па акне – / **аб’явіў** вайну вясне. / **Аб’явіў** і нам вайну – / **майму** сэрцу і твайму [1, 226].

Эпіфара (грэч. *epiphora* – паўтарэнне) – стылістычны прыём, які будзецца на паўтарэнні асобных слоў, выразаў, маўленчых канструкцый у канцы вершаваных радкоў, строф, перыядаў, абзацаў. Як і анафара, эпіфара засяроджвае ўвагу на асноўным змесце фразы, робіць яе экспрэсіўнай, выклікае прозныя пачуцці: **А** больш за ўсё хочацца **верыць**, / **што** адзін аднаму будзем **верыць**, / **што** сам чалавек **начыста** / **зменіцца**, **перайначыцца** [1, 78]; **Зеўс** **награжае** **гнеўна**: «Пагублю! / Я да скалы прыб’ю на краі света!» / **А** я ў адказ яму на гэта: / «**А** я край света **палюблю**...» / «**А**рол **піць** будзе **кроў** тваю!» / «**А**рла **таго** я **палюблю**...» / «**Святла** **пазбаўлю**, **асляплю**!» «**А** я змрок вечны **палюблю**...» [1, 242].

Анадыпласіс (грэч. *anadiplosis* – падваенне), або **акраманagrama** (*akros* – крайні, верхні, *topos* – адзін, *gramma* – літара, запіс) – лексіка-кампазіцыйны прыём, які складаецца з кантактнага паўтору слова (слоў), што заканчвае адзін паэтычны радок і пачынае другі. Ён утварае сэнсавую пераемнасць аднаго вершаванага радка з другім, надае паэтычнаму тэксту асаблівую выразнасць, ёмкасць, падкрэслівае важнае паняцце, прадмет, працэс, дзеянне, сэнсава удакладняе і эмацыянальна ўзмацняе выказванне: **Ты** **падыдзеш**, **ухваляваны**, / **да** **акна**, **скажаш**: «**Добры дзень!**» / **Добры дзень**, **веснавыя туманы!** [1, 15]; **Выйду** на **бераг** **рана**, / **маленна** **скажу** ў **цішы**: / «**Павей**, **абвей**, **марана**,

/марана, мой твар асвятжы...» [1, 216]; «Апроч алаха – бога **няма**, / **няма** прарока – апроч Магамета!» [1, 239]; *Самы вялікі мужчынскі грэх – / грэх супраць жаночай гордасці* [1, 316]; *Мы не ісці не можам. / Не можам спатыкацца мы цяпер* [1, 324].

Разнавіднасцю анадыплосіса з'яўляецца **дыяфара** – лексіка-кампазіцыйны прыём, які выражаецца паўтарэннем слова, што знаходзіцца ў сярэдзіне папярэдняга радка, у пачатку наступнага [2, 202]: *А што датычыць дурноты... На жаль, / дурнота бязмежная амаль* [1, 320]; *Былі сусветныя войны, / сусветнага міру – не* [1, 231]; *Кахайце, ляціце да сонца ікарамі, / адзін аднаго асыпайце скарамі, / асыпайце самацветамі – / ласкамі, клятвямі, марамі светлымі!* [1, 264]; *Любві магчымасць апаліла, / магчымасць ичасця апякла* [1, 269]; *Ветразь ёсць – пльві! / Ёсць крылы – ляці да неба* [1, 314].

Кальцо – «стылістычны прыём, які будзецца на паўторы слова, словаспалучэння, аднатыпных гукаў у пачатку і канцы якой-небудзь маўленчай канструкцыі» [3, 251]: *Веру! / У дзіўную сілу палімераў веру. / Веру, што паляцім на Венеру, / у касмічную эру веру. / Што ператворыць атам зямлю ў Рыўеру – веру* [1, 78]. *Стракоча сарока, стракоча* [1, 16]; *Жала Аксіння, жыта жала* [1, 171]; *З'яўленне зор і сонца ў вышыні. / З'яўленне сокаў з глыбіні карэння. / З'яўленне траў у веснавыя дні... / І вось маё. І вось тваё з'яўленне* [1, 203]. Кальцо знаходзіцца ў аснове вершаў «Развітанне» [1, 103], «Маўчанне» [1, 157], «З'яўленне» [1, 203] і іншых твораў паэта, дзе падкрэслівае асноўную думку.

Антанаклаза, або **антанакласіс** (грэч. antanaklasis – адлюстраванне, праламленне) – стылістычная фігура, якая будзецца на паўторы слова ў адной і той жа граматычнай форме, але з рознымі лексічнымі значэннямі і сэнсавымі адценнямі. У вершы «Абрасцеам...», напрыклад, дзеяслоў *абрасцець* ужываецца са значэннямі 'пакрываецца, зарастаць якой-небудзь расліннасцю', 'набываць што-небудзь у вялікай колькасці, абзаводзіцца чым-небудзь', 'пашыраць кола чаго-небудзь', 'станавіцца залежным ад чаго-небудзь', кожны раз канкрэтызуючыся рознымі дапаўненнямі, прычым у залежнасці ад іх адно словаўжыванне дзеяслова можа спалучаць у сабе розныя значэнні: *Абрасцеам. / Паперамі, рэчамі, / абавязкамі, / звычкамі, / стрэчамі. / Абрасцеам болямі, охамі / Як валун абрасцеам мохам, / абрасцеам мохам абставам. / Абрасцеам даўгамі, хвастамі. / Абрасцеам, як бераг кустамі* [1, 61]. Такі паўтор дзеяслова *абрасцеам* валодае высокай экспрэсіяй і, акрамя таго, сведчыць, з аднаго боку, аб працягласці дзеяння, з другога, – аб праўленні яго кожны раз з большай сілай і інтэнсіўнасцю, ствараючы карціну безвыходнасці.

Антанаклаза нярэдка выкарыстоўваецца і ў іншых творах паэта: *Пад сэрцам планеты – тромб з атамных бомб. / Пад сэрцам паэта – з трывог яго тромб* [1, 95]; *Што ў змроку нас чакае? / Ваўкоў галодных зграя? / Варожая засада – / ваўкоў двуногіх раць?* [1, 324].

Паліптот (грэч. πολυπτοτον – шматсклонанасць) – стылістычная фігура, якая будзецца на паўторы аднаго і таго ж слова ў розных граматычных формах: *Падае за бар'ерам бар'ер – / гукавы, светлавы, / зялёных гравітацый* [1, 38]; *Гэта было празарэнне, / была перамога святла* [1, 284]; *А зараз не месца іроніі, / а зараз іронію ўбок!* [1, 283]; *Было ў салдата два полі, / поле, дзе кветкі ірваў, / бегаву з сябрамі на волі, / і поле, дзе ён ваяваў* [1, 286]; *Сёння мне не да сну, не да сноў*

[1, 24]; *І дружна, карань да караня, / дружна, ствол да ствала, / стромкія, меднагорыя [сосны], / цягнуцца да святла* [1, 30].

Гемінацыя (лац. geminare – падвойваць) – стылістычны прыём, які будзецца на шматразовым, пераважна кантактным, паўторы якога-небудзь слова або спалучэння слоў: *Ляціць усё подлае, / коснае... Хто каго?! / Наша слова апошняе: / Агонь! Агонь! Агонь!* [1, 73]; *Круціць тачыльчык камень нагой, / мерна прытопчае другой: / «Камень кручу, кручу, кручу, / нажы тачу, тачу, тачу!..»* [1, 281]; *Ветрана, ветрана... Ветрана з самага ранку* [1, 351]. Прыём гемінацыі надае тэксту дынамізм, узмацняе сэнсавую і эмацыянальную выразнасць.

Часцей за ўсё А. Вярцінскі ўжывае гэтыя сінтаксічныя прыёмы не паасобку, а ў спалучэнні з іншымі. Так, анаграмны паўтор назойніка *шафёр* спалучаецца з анадыплосісным паўторам дзеяслова *лаецца*, што дае магчымасць аўтару у цэнтр увагі верша «Здарэнне ля шлагбаума» паставіць асобу і яе ўчынак: *Шафёр узяў тарарам. / Шафёр злуецца, плюецца і лаецца. / Лаецца на чым свет* [1, 47].

Нярэдка паэтам выкарыстоўваецца **сімплака** (грэч. symploke – спляценне) – «складаная стылістычная фігура, якая спалучае анафару і эпіфару ў межах аднаго і таго ж адрэзка тэксту. Пры сімплацы паўтараюцца пачатковыя і канцавыя словы ў суседніх фразах або сумежных вершаваных радках» [3, 543]: *Тое святло было на сценах майго пакоя. / Тым святлом напаўняўся ўвесь мой пакой* [1, 289].

Анафарычная разнастайнасць, якая часта спалучаецца з іншымі разнавіднасцямі паўтараў, робіць мову твора А. Вярцінскага надзвычайнай выразнай і экспрэсіўнай, абвастрае пачуцці чытача. У вершы «Там дома, у вёсцы» выкарыстоўваюцца анафары *раслося там, балелі, ад*, а таксама эпіфары *мяце, руце, маці*, грудзі, ногі, якія цэментуюць сэнсавую тканіну твора, выклікаюць розныя эмоцыі: *Раслося там мяце, / раслося там руце... / А ў маёй маці / балелі грудзі. / Раслося там руце, / раслося там мяце... / Рукі і ногі / балелі ў маці. / Балелі рукі / ад працы, ад мукі. / Балелі ногі / ад доўгай дарогі. / Ад чаго, людзі, / балелі грудзі?* [1, 226].

Паўтарацца могуць пары антонімаў, утвараючы паралельныя канструкцыі з супрацьлеглым, кантрастным зместам. Так, антонімы *любоў – варожасць* анаграмна паўтараюцца двойчы, утвараючы падвоеную антытэзу, ствараючы вобраз дзвюх непрыкрытых этычных супрацьлегласцей: *Любоў адкрывае скарбы, / абсягі новых зямель. / Варожасць кідае на скалы, / нянавісць садзіць на мель. / Любоў і лад узвышаюць, / вядуць за далягляд. / Варожасць і злосць прыніжаюць, / адкідаюць назад...* [1, 295].

Патроеная антытэза ў вершы «Навагодні тост» адлюстроўвае два супрацьлеглыя светлы: свет зла, бясчэсця, злачынстваў і свет святла, добра, шчасця, справядлівым суддзёй якіх выступае Час: *Нам намагае ўбачыць Час: / тут – толькі попел, там – алмаз, / тут – зерне, там – палова, тут пустазвонства гучных фраз, / там ісціннае слова* [1, 126–127].

У вершы «Вечны сон, вечны звон» кантактны і кальцавы паўтор гукапераймальнага слоў *дзінь-дзінь*, дыстантны і анафарычны паўторы дзеяслова *звінець* (*звініць, звінела, звінелі*) дапамагае стварыць гука-асацыятыўную карціну звону, музыкі, уявіць багацце і шматфарбнасць жыцця ранейшай, жывой даваеннай вёскі: *Дзінь-дзінь, дзінь-дзінь-дзінь... / Што гэта звініць, Хатынь? / Тут звінелі сініцы і палазы, / і*

звінелі жаўранкі ў паднябессі. / Тут звінелі дзіцячыя галасы, / тут звінелі дзявочыя песні. / Тут звінела пчала, / і звінела піла, / і звінела каса, / і звінела даёнка, / і звінелі, на радасць ўсяго сля, тут вясельныя бомы звонка. / Дзів-дзів, дзів-дзів-дзів... [1, 68].

Пры паўторы аднаго і таго ж слова ў розных паэтычных тэкстах, яно набывае розныя канатацыйныя прырашчэнні. Разгледзім гэта на прыкладзе паўтору дзеяслова *ісці*.

У вершы «Медсястры» дзеяслоў *ісці* ў форме загаднага ладу паўтараецца сімплачна і анафарычна: **Ідзі!** Не марудзь, **ідзі!** / Іначай нельга ў жыцці. / **Ідзі**, белыхалатая, / **ідзі** да іх, да людзей, / **ідзі**, з палаты ў палату, – / сущеш, / супакой, / абнадзей! / **Ідзі** і цяплом абдорвай. / **Ідзі**, бо патрэбна ты... / Не ўсе хочучь быць добрымі, / ды хочучь усе дабраты [3, 63]. Гэта не загад і не просьба, гэта хутчэй напамінак паэта аб высокім прызначэнні медсястры, аб яе не толькі і не столькі прафесіянальным абавязку, колькі аб абавязку чалавечым: дапамагаць людзям нават тады, калі ім ужо не дапамагаюць лекі. Эмацыянальнае гучанне верша забяспечваецца таксама ўжываннем сінанімічных дзеясловаў у форме загаднага ладу сущеш, супакой, абнадзей і выразу цяплом абдорвай і паліптотам з палаты ў палату.

Форма дзеяслова загаднага ладу *ідзі* выкарыстоўваецца і ў вершы «Мы напачатку зазналі страху...» спачатку як акраманаграма, а затым – як страфічная анафара. Аднак сэнсавая нагрузка ў яго ў параўнанні з разгледжаным вышэй прыкладам іншая: словы аўтара гучаць як наказ, наказ змагацца з жорсткасцю і злосцю, змагацца за чалавечнасць: *І ўрок, і ўзор, і прыклад добры / тут у самім сабе знайдзі / і ў тых, хто да цябе падобны, – / знайдзі і ў новы свет ідзі! / Ідзі! Будзь мужным і неспакойным, / і на шляху сваім крутым / ірві з законам тым, шаблонам тым! / Ідзі! Адольвай самавукам – няма ж узору навакол! / – сваю нялёгкую навуку, сваю цяжэйшую са школ! / Ідзі! Хоць век, хоць цэлую вечнасць! – / Як ходзяць ветры супраць рэк. / Ідзі і помні: чалавечнасць, / яна – ад слова «чалавек» [1, 77].*

Акраманаграма ўжываецца форма загаднага ладу адзіночнага ліку дзеяслова *ісці* і ў вершы «А ты ідзі, брат, чынна...», дзе ён выступае сінонімам да дзеяслова *жыць* і набывае канатацыйнае значэнне справядліва, чэсна: *А ты ідзі, брат, чынна, – / так раіў мудры грэк, – / а ты ідзі як мужчына, / ідзі як чалавек. / Справа будзе вораг, / злева будуць сябры, – / а ты ідзі, бо дораг*

/ табе твой шлях зямны [1, 275].

Значэнне запаволенасці дзеяння надаецца дзеяслову *ісці* ў вершы «Працэс выдалення алкаголю», дзе ён ужываецца ў форме 3-й асобы цяперашняга часу анафарычна. Запаволенасць, маруднасць, невыноснасць дзеяння ўдакладняецца аднароднымі акалічнасцямі, выражанымі прыслоўямі *марудна, трудна, наволі* і прыназоўнікава-назоўнікавымі спалучэннямі з *боле*, *са стогнам, са скрыпам* і інш.: *Працэс выдалення алкаголю / ідзе марудна, трудна, наволі, / ідзе ён з болей, са стогнам, са скрыпам, / з клятвенным хрыпам, з нявінным усхліпам, / ідзе ў цяжкім роздуме, у адцаі, / ідзе з дапамогай кавы і чаю, / вады мінеральнай, сыравашы, / белага мякішу, маннай кашы, / валідолу, касторкі, настойкі... [1, 336].*

Анафарычна гэтая ж форма дзеяслова *ісці* ўжываецца і ў вершы «Я перад вамі з памяццю сваёй...», дзе яна ўзмацняе значэнне неадчэпнасці, выражанае дыстантным прыназоўнікава-займенніковым паўторам *за мною*, таўталагічным паўторам фразеалагізма *след у след* і акалічнасцю часу *многа зім і лет*: *Ідзе яна [памяць] за мною, след у след, / ідзе за мною многа зім і лет [1, 323].*

Звяртаючы ўвагу на асаблівасці магічных паўтараў А. Вярцінскага, Ю. Пацёпа слушна адзначае: «...яны [рыфмы] глыбокія! Гэта і не зусім рыфмы, гэта, хутчэй, эпіфары, той старажытны спосаб, які існаваў яшчэ задоўга да рыфмы. Эпіфары ідуць паралельна з анафарамі, з унутранымі паўтурамі, асанансамі. Структура адной страфы паўтарае структуру наступнай страфы і, адначасна, узводзіць нашу думку на новую, больш высокую ступень. Аўтар, нібы шаман, авалодвае нашай свядомасцю. І, уздымаючыся за ім ад аднае ідэі да іншае, мы неўпрыкмет прыходзім да нечаканых высноў, да парадоксаў. Але парадокс Вярцінскага някідкі – пакуль не ўгледзішся, здаецца, ніякага дзіва няма. Хоць яно – глыбока ўтоенае, як добрая ўсмешка» [4].

Такім чынам, лексічны паўтор – адзін з самых пашыраных у мове паэзіі Анатоля Вярцінскага. Ён шырока выяўляецца ў анафары, эпіфары, анандыпласісе, дыяфары, кальцы, паліптоце, антанаклазе, гемінацыі, іншых стылістычных прыёмах і іх спалучэннях. У розных паэтычных тэкстах, паўтараючыся, слова набывае розныя канатацыйныя прырашчэнні. Лексічны паўтор сэнсавы і эмацыянальна ўзмацняе выказванне, надае яму экспрэсіўнасць.

Літаратура

1. Вярцінскі, А. Святло зямное: выбр. вершы і паэмы / Анатоля Вярцінскі. – Мінск: Маст. літ., 1981. – 430 с.
2. Ляшчынская, В. А. Слова ў паэзіі Янкі Купалы / В. А. Ляшчынская; навук. рэд. А. І. Падлужны. – Мінск: Бел. навука, 2004. – 272 с.
3. Стариченко, В. Д. Большой лингвистический словарь / В. Д. Стариченко. – Ростов н/Д: Феникс, 2008. – 811 с.
4. Пацёпа, Ю. Магія паўтору: роздум над паэтыкай Анатоля Вярцінскага / Юры Пацёпа // Роднае слова. – 2006. – № 11. – С. 89.

УДК 821.161.3.09 «19»(092) В.Жилка.08

В. І. Дзясюкевіч, М. М. Мотарава (Мінск, Беларусь)

ПАРАДЫГМЫ ВОБРАЗАЎ У ТВОРЧАСЦІ УЛАДЗІМІРА ЖЫЛКІ

В докладе рассматриваются метафоры, объединяющие разные типы текстов Владимира Жилки. Делается попытка путем анализа образов, формирующих сферу-источник устойчивых метафорических моделей, выделить фрагменты индивидуальной картины мира поэта. В области сферы-мишени анализируется ключевая аксиологема творчества поэта – концепт Хараство, выявляется его метафорическое осмысление.

Пры рэканструкцыі маўленчага партрэта Уладзіміра Жылкі мы звярнулі ўвагу на ўстойлівыя

метафары, якія з'яўляюцца рэгулярна як у паэтычных тэкстах, так і ў дзённіках, пісьмах, літаратурна-